

ספר

וזה לשונו

אוצר ציונים ומראי מקומות

מסודר לפי ערכים וענינים

והוא ליקוט מדברי הראשונים והאחרונים ועד לדברי הפוסקים
'ככתבם וכלשונם'

בעניני

חנוכה

ובסופו

מילואים

מאת

יעקב בלאמו"ר הג"ר יוסף מנחם שליט"א ליינר

עיה"ק ירושלים תובב"א

תשע"ג

וגם ראוי לזעלי אסופות שיעשו טובה שלמה ולא יכתבו
על דין פלוני עין בספר פלוני, ולא עוד אלא שלפעמים יש
שנכרך לו אותו הדין מאד ואותו הספר שזין אינו נמלא
בעירו, והרי זה דומה למי שמביאין אותו אל המעיין ואין
מניחים אותו לשחות מים, לכן יכתוב גם כן מה שכתוב
באותו ספר למען ינוח הקורא בו כי ימלא תאות לבו'
פלא יועץ (ערך אסופה)

הספרים שיצאו לאור:

- א. מוקצה
- ב. מלאכת מבשל – שהיה חזרה והטמנה
- ג. סנהדרין
- ד. מקואות
- ה. רוב וחזקה

© כל הזכויות שמורות למחבר

כתובת המחבר:

גולדברג 6

ירושלים

0527170601

ניתן להשיג:

בבני ברק

רח' סוקולוב 13

משפחת ליינר

מכון 'אהליך יעקב'

שע"י כולל שוטנשטיין

עימוד והו"ל: 'מלכות' 050-4191772

עיצוב כריכה: 0527673009

הקדמה

יתברך הבורא ויתעלה היוצר שהחנינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, בו זכינו להוסיף ולהעלות ספר זה על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, והוא אוצר ציונים ומראי מקומות מסודר לפי ערכים וענינים, אשר יכיל בתוכו ליקוט מדברי הראשונים והאחרונים, דבר דבור על אופנו בשמותיהם ובלשוונותם, למען ירוצו בו עיני הלומדים, כאשר יראה כל מעיין.

וכבר כתב ה'פלא יועץ' (ערך אסופה) אשר בא להעריך ולהצדיק גדל ענין זה 'זוה לשונו': 'כמה טובה עשו לנו בעלי אספות, רבותינו הקדושים אשר בכל דור ודור, זכו וזיכו את הרבים זכות הרבים תלוי בהם, שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל. ובפרט כגון אנן דור יתום, יתמי דיתמי, אשר מרדות הזמן רבו עלינו ואין הפנאי מסכים אתנו כל כך ללמוד בשקידה כל כך כמו הראשונים ודעתנו קצרה. ואם נבוא ללמוד ספרים הרבה אין קץ, ומי הוא זה אשר תשיג ידו להיות כל הספרים נמצאים אצלו, אבל על ידי האסופות נוכל לצאת מעט ידי חובתנו'. ודאי הגמור, יותר טובים לנו אלו הספרים של אספות מכל חבורי הפלפולים והחריפות.

וכבר מצינו כן בדברי הראשונים במעלת ענין זה, כמש"כ הרמב"ן בהקדמה (לדינא דגרמי) 'זוה לשונו': אספתי אותן כפי יכולתי אל מקומן, ויש לנו בזה תועלת להועיל תועלת גדולה או קטנה, כי אם לא יהיה בדברינו רק השנות הדברים, לא הפסדנו טורחינו ועמלנו אצל היודע ועד נאמן, אולי יישר בעיניו וימצא בהם דבר נכון או מזומן עכ"ל. וכן בחת"ס (יו"ד קצח) כ' בזה"ל, ואם אינני אלא מעתיק דברי הראשונים די לי בזה כמ"ש רמב"ן בדיני דגרמי עכ"ל.

וברבינו ירוחם בהקדמתו כ' בזה"ל: 'כי לא דבר מלבי, רק אני כמעתיק דברי הגדולים אשר עברו לפני, והסדור שסדרתיו ויסדתיו, מי יתן והייתי משיג תוכן דבריהם וכוונת מאמריהם' עכ"ל.

וכן בחוות דעת (בהקדמה) כ' בזה"ל: 'אם אולי לא אהי' בחיבור זה רק כדולה חספא, מ"מ אולי ישכח מאן דמשכח מרגניתא תותי, ובודאי יש שכר מהשי"ת כאשר ימצא מרגליות בתורה מחמת החספא דדלינא'.

וביותר, כי מקום גדול הונח להתגדר בייחוד ספר זה, אשר כשמו כן הוא בהבאת 'לשון הקודש' של רבותינו הראשונים והמפרשים בדיוק רב. כי יש אשר יבא בדרך זו לעומק הסוגיא ורוב ענפיה, אחר עיונו בדברי המפרשים ובצחות לשונם, ובה ישכיל להבין ולירד לשורשי הדברים וגודל הבנתם. אף שאר הלומדים ימצאו בו מבוקשם, לדעת היקף הענין מהיכן יבואו שורשיו, לאן ישלח ענפיו, ואיה יצמחו פירותיו.

וזאת למודעי: כי אין לסמוך על הדברים הלכה למעשה, כיון שלא תמיד הובאו מסקנת הדברים.

אשא עיני אל ההורים ואפתח פי בהודאה וברכה מעומקא דליבא להורי היקרים א"מ הג"ר יוסף מנחם שליט"א וא"מ מרת חנה תחי, אשר ליבם פתוח כאולם ובמסירות נפש גדלוני והנחוני בדרך התורה ויראת ה', לא חסכו ממני מאום ונטלו ממני עול דרך ארץ, למען אוכל לישב ולעמול על התורה בשקט ובשלום, בבחינת שלי שלהם הוא, ועל כל זאת עוד הוסיפו טובה על טובה, לסייע בעין טובה ובנפש חפצה בהוצאת חיבור זה, יתן ה' ויראו רוב ברכה וטובה בכל עמלם, לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם.

תבענה שפתי ברכה ותהילה למו"ח הג"ר סער מיזל שליט"א, ולחמותי מרת לאה שתחי, אשר עומדים לעזרתינו במסירות נפלאה בכל עת, ועל ידם מתאפשר לי לישב ולעסוק בתורה מתוך השקט ושלום, יתן ה' שיזכו לראות דורות ישרים עוסקים בתורה ועושים רצון ה'.

אודה בואת להגאון רבי שמואל הרמן שליט"א ראש כולל 'שוטנשטיין' פעיה"ק ירושלים, על שנהג בי טובת עין וספר זה נערך בין כותליו. יזכה ה' בכפל כפליים לראות ברכה והצלחה ורוב טוב בקיום התורה ובכל עמלו ופועליו.

ברכה מיוחדת ליד"נ הרה"ג רבי אליה שיטרית שליט"א אשר בצוותא נלמדו הדברים, ורב חלקו וחילו בספר זה.

כמו"כ ברכה מיוחדת לאחי הר"ר חיים ליינר שליט"א עורך 'תורת ראשי הישיבות' שהקדיש רבות מזמנו וכישוריו עבור ספר זה, והעביר את שבט ביקורתו על כולו.

רחשי תודה והוקרה לנגיד הנכבד רודף צדקה וחסד הרב מיכאל לוי הי"ו, ורעייתו מרת אולין תחי, על עזרתם בנפש חפצה בהוצאת הספרים, יה"ר שיוסיפו לרוות נחת ואושר מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת, הון ועושר בביתם צדקתם עומדת לעד.

ספר זה יו"ל עולם בסיוע קרן 'עמל התורה' לעידוד מחב"ס לומדי תורה, הקב"ה יהיה בעזרם להמשיך ולהגדיל תורה ולהאדירה, מתוך עושר וכבוד והרחבת הדעת, אמון.

ובצאתי מן הכרך אתן שיר ושבח לבורא עולם שהגיעני עד הלום ובחסדו ובחמלתו יתברך עלי זכיתי לברך על המוגמר, אפרוש כפי לאל נורא עלילה בהודאה על העבר ובתחינה על העתיד שלא יסיר חסדו ואמתו מאתי כל הימים ויהיו הדברים מקובלים בבי מדרשא קמיה רבנן, וזכיני יחד עם נו"ב מנב"ת מרת חפציבה תחי אשר כל חפצה ומאווייה לענין זה שאוכל לעמול ולעסוק בתורה ולהמשיך לעשות חיל, שנוכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצנו שלא תמוש התורה הזאת מפינו ומפי זרענו עד עולם אמון.

לזכרון עולם

דו"ז מרן הגאון רבי יששכר ב"ר יעקב מאיר זצוק"ל

זקיני הר"ר יהושע ב"ר יוסף ליינר זצ"ל

זקנתי הרבנית מרת אילה ב"ר יעקב צ'ולק ע"ה

חו"ז הר"ר עמנואל ב"ר יצחק מיזל זצ"ל

חו"ז הרבנית מרת אסתר בת הג"ר שמואל אהרן פינקל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

הר"ר חיים ברוך ב"ר דב זצ"ל

נלב"ע כו' כסלו תש"ס

תוכן הפרקים

א	פתיחה	פרק א
יד	פרסומי ניסא	פרק ב
יה	הדלקה עושה מצוה או הנחה	פרק ג
כה	נר הנוכה שכבתה	פרק ד
לד	מהדרין	פרק ה
נ	מקום ההדלקה	פרק ו
סז	זמן ההדלקה ושיעורה	פרק ז
פג	במה מדליקין	פרק ח
פט	ברכות ההדלקה	פרק ט
צז	אכסנאי	פרק י
קט	שימוש בנר הנוכה	פרק יא
קכ	הדלקה בבית הכנסת	פרק יב
קכז	מנהגי החנוכה	פרק יג
קלז	מפתחות	
קמט	מילואים	

תוכן העניינים המפורט

פרק א

פתיחה

א

א. מקורו

א

[א] מקור מהגמ' [ב] מש' שהוזכר בהם ענין חנוכה

ב. טעם שלא הוזכר במש' דיני חנוכה

א

[ג] אמאי חלוק חנוכה ממגילה [ד] ד' הגר"א דאיכא מסכת חנוכה [ה] היו רגילים בכך [ו] רבה"ק היה מזרע דוד [ז] הנס הוא מבחינת תורה שבע"פ [ח] דיני חנוכה נשנו במגילת תענית [ט] לא רצו להכאיב למלכות

ג. טעם שם חנוכה

ג

[י] ע"ש חנוכה המזבח [יא] ע"ש שנתחנך הבית והוכשר לעבודה [יב] חינוך ההיכל בזמן חגי [יג] ביום זה חנו מאויבהם [יד] מלשון חנינה [טו] ח' נ"ח והלכה כב"ה

ד. חומרתה

ה

[טז] מדאורייתא או מדרבנן – אמירת הלל [יז] חביבה היא עד מאוד [יח] הרגיל בנר הו"ל בני ת"ח [יט] חיוב לחזר על הפתחים

ה. טעמה

ז

[כ] נס פך השמן [כא] משום הנצחון ונס פך השמן [כב] טעם מצות ההדלקה – הודאה על הנס [כג] המשך למנורת המקדש

ו. מניין ימי החנוכה

ט

[כד] אמאי הנס הוא בח' הימים – קו' הב"י [כה] אמאי לא עבדי' בחו"ל ט' ימים [כו] אמאי בעי' נס הא טומאה הותרה בציבור

ז. חובת הבית או חובת גברא

יא

[כז] מקור לחובת הבית [כח] מקור לחובת גברא [כט] איכא ב' חיובים

פרק ב

פרסומי ניסא

יד יד

א. הדין וגדרו..... יד

[ל] מקור הדין [לא] דמיון נ"ח לד' כוסות [לב] בשעת ההדלקה [לג] מעלתו –
עדיף מקידוש היום [לד] אם הפרסום לעיכובא

ב. פרסומי ניסא לעצמו..... טז

[לה] ד' האור החיים דענין הפרסום הוא גם לעצמו [לו] אחר זמן ההדלקה [לז]
בתפילה [לח] ישראל הדר בין הנכרים [לט] דעת המג"א דהשיעור הוא לבני
רה"ר

פרק ג

הדלקה עושה מצוה או הנחה

יח יח

א. מקורו וגדרו..... יח

[מ] מקור הדין [מא] ביאור הספק [מב] להלכה [מג] בדמיון למנורה

ב. למ"ד הנחה עושה מצוה..... יט

[מד] אם המצוה בהנחה או גמר המצוה [מה] שעת הברכה [מו] הדלקה לפני
הנחה או אחרי

ג. למ"ד הדלקה עושה מצוה..... כ

[מז] אם בעי' הדלקה במקום הנחה [מח] הדליקה חש"ו [מט] אם יש מצוה
לראות [נ] נ"ח שהניחה מעל כ' אמה – להורידה למטה [נא] הדלקה ברוח
מצויה – אם מהני עששית [נב] קערה שמן שהקיפוח פתילות

ד. עששית שהיתה דולקת מער"ש..... כג

[נג] מקורו [נד] טעמו [נה] בהדליק לצורך מוצ"ש [נו] למ"ד הנחה בעי' נמי
הדלקה [נז] חילוק מחש"ו [נח] בהיתה דלוקה לשם נ"ח

פרק ד

נה **נר הנוכה שכבתה**.....

כה **א. למ"ד כבתה אין זקוק לה**.....

[נט] מקור הדין [ס] טעמו - המצוה בהדלקה [סא] המצוה בהדלקה או בשיהוי
[סב] טעם דבעי' שיעור של עד שתכלה [סג] אם איכא הידור להדליק [סד]
אמאי לא חייב משום חשד

כח **ב. למ"ד זקוק לה**.....

[סה] טעם דבעי' נרות יפים - שמא יפשע [סז] בלא הדליק אם יצא יד"ח -
נאבד [סז] בנרות ההידור

ל **ג. אופנים דזקוק לה לכו"ע**.....

[סח] כבתה לפני השקיעה [סט] כבתה לפני צאת הכוכבים [ע] כבתה בערב
שבת [עא] כבתה מער"ש רק אחד מן הנרות [עב] כיבה בשוגג [עג] כיבה
במזיד [עד] הניחה במקום רוח מצויה [עה] בכבה נר אחת באמצע ההדלקה

פרק ה

לד **מהדרין**.....

לד **א. החיוב - נר איש וביתו**.....

[עו] מקור הדין [עז] טעמו - חובת הבית [עח] החיוב נר בכל יום או נר לכל
החנוכה [עט] אם קטן יכול להדליק בעבור בני הבית

לו **ב. ההידור**.....

[פ] מקור הדין [פא] פי' מהדרין [פב] מעלת נ"ח שמצינו הידור [פג] הידור יותר
משליש [פד] אמאי ליכא בל תוסיף [פה] ברכה על הידור [פו] הידור בחנוכה
[פז] הידור בגודל הנרות [פח] אם אחד יכול להדליק החיוב ואחד ההידור

לט **ג. עבור מי מהדרין מבני הבית**.....

[פט] קטנים שאינם בני חינוך [צ] קטנים בני חינוך [צא] איש ואשה

מא **ד. אופן ההידור**.....

[צב] אם הבעה"ב מדליק בעבור בני ביתו [צג] עיקר ההדלקה הוא נר אחד [צד]
תשלומין למי שלא הדליק [צה] באין לו שמן מספיק בשביל ההידור בכל יום
[צו] ביש לו שמן בצמצום ולחבירו אין כלל

ה. הדלקת כ' נרות ביום ג' מד
[צז] אם ידליק ב' או א'

ו. מהדרין מן המהדרין מה
[צח] מקור הדין [צט] אם מקימים אף את המהדרין [ק] ביאור הפלוגתא [קא]
מנהג ספרד [קב] דעת הרמ"א – כ"א מדליק בפנ"ע [קג] בזמן שמדליקין
בפנים [קד] הדליק בלילה ראשון שני נרות

פרק ו

מקום ההדלקה נ

א. מקום ההדלקה בחצר נ
[קה] מקור הדין [קו] טעמו [קז] פתח ביתו לרה"ר או לחצר [קח] בדעת רש"י
[קט] להלכה [קי] בפתח ביתו לרה"ר [קיא] בשכיחי גנבים [קיב] חצרות בימינו

ב. מקום ההנחה בפתח נג
[קיג] טפח הסמוך לפתח [קיד] טעמו [קטו] טפח הסמוך לרה"ר [קטז] הניחו
מימין בדיעבד [קז] במניחה בדלת [קיח] באין לו מזוזה [קיט] במדליקין בפנים

ג. בשעת הסכנה נד
[קכ] מקור הדין [קכא] פי' שעת הסכנה [קכב] אם מחויב למסור נפשו [קכג]
מקום ההדלקה [קכד] אופנים החשובים כשעת סכנה

ד. שלא בשעת סכנה נו
[קכה] אם שרי להדליק בתוך ביתו [קכו] טעם דמדליקין בפנים [קכז] אם בחוץ
יוצא לכו"ע

ה. הדר בעליה נח
[קכח] מקור הדין [קכט] אופניו [קל] מקום ההנחה בעליה [קלא] דוקא באין
לעליה פתח לרה"ר

ו. הנחה למעלה מכ' אמה נט
[קלב] מקורו [קלג] טעמו [קלד] בדמיון לסוכה [קלה] בדיעבד [קלו] בנר מתחת
לכ' והלהבה מעל כ' [קלז] הניחה למעלה מכ' אם חוזר ומברך [קלח] בדר בעליה
מעל כ' אמה [קלט] במדליק בחלון מעל כ' – אופן מדידת כ' אמה

ז. מצוה להניחה למטה מי' טפחים סא
 [קמ] מקורו [קמא] טעמו [קמב] אם עדיף למעלה מי' [קמג] בעי' למעלה מג'
 [קמד] בזמן שמדליקין בפנים

ח. מקום המחויב בהדלקה סב
 [קמה] מי שאין לו בית [קמו] בספינה [קמז] הולכי דרכים [קמח] ברכבת [קמט]
 ישראל הדר בין הנכרים [קנ] במקום שאין אדם שיראה

ט. חצר שיש לה ב' פתחים סד
 [קנא] מקורו [קנב] סיבת החשש [קנג] בידוע שעיקר תשמישו בפתח אחד
 [קנד] אופן שני הפתחים [קנה] שני פתחים לשני בתים של אדם אחד [קנו] בזמן
 שמלדיקין בפתח הבית מבפנים [קנז] אם מדליק בברכה

פרק ז

זמן ההדלקה ושיעורה סז

א. תחילת ההדלקה סז
 [קנח] מקור הדין [קנט] פי' משתשקע חמה [קס] לדעת ר"ת אם רוצה מדליק
 מתחילת השקיעה [קסא] זמן סוף השקיעה [קסב] לדעת ר"ת קיום המצוה הוא
 בצאה"כ [קסג] ל"א ספק דרבנן לקולא [קסד] אם מהני הדלקה קודם השקיעה
 [קסה] להסוברים שזמנה בצאה"כ אם יש להתפלל קודם

ב. עד מתי מדליק ע
 [קסז] מקורו [קסז] טעמו [קסח] פי' תרמודאי [קסט] עד שתכלה רגל הרבים
 [קע] בדיעבד [קעא] זמן כילוי רגל מן השוק [קעב] כל מקום לפי מנהגו

ג. שיעור השמן - עד שתכלה רגל מן השוק עב
 (א) טעמו - דאי לא אדליק מדליק [קעג] מקורו [קעד] אם איכא חיוב להדליק
 בשקיעה [קעה] בלא הדליק עד שכלתה רגל
 (ב) טעמו - לשיעורא [קעו] מקורו [קעז] אם בעי' לתת כשיעור או שיכול
 לכבותו [קעה] ענין השיעור
 (ג) להלכה [קעט] אם איכא פלוגתא בין תרי הלישני [קפ] לל"ק אסור לכבות
 גם לאחר זמן [קפא] בעבר זמנה אם יכול לברך [קפב] אמאי ל"א ספק דרבנן
 לקולא [קפג] בעי' ליתן השמן לפני הברכה [קפד] מי שאין לו שיעור לשמן

ד. בזמן שמדליקין בפנים עו
 [קפה] אם יכול להדליק לאחר שכלתה רגל מה השוק [קפו] אם דוקא כשבני
 הבית נעורים [קפו] לכתחלה [קפה] שיעור השמן [קפט] במדליק לאחר
 השקיעה

ה. בערב שבת עח
 [קצ] זמן ההדלקה [קצא] יסוד ההיתר להדליק לפני הזמן [קצב] איך מהני למ"ד
 אשו משום חציו [קצג] מי שלא הדליק בע"ש וצריך להדליק בליל שבת לחולה
 אם יוצא י"ח [קצד] זמן תפילת מנחה [קצה] אם נ"ח קודם לשבת [קצו] בנתן
 שיעור של ח"ש

ו. במוצאי שבת פב
 [קצז] אם נ"ח קודם להבדלה

פרק ח

במה מדליקין פג

א. הכשרים פג
 [קצה] מקורו [קצט] מצוה מן המובחר [ר] נרות שעוה [רא] עטרן [רב] פתילות
 מלילה קודם

ב. הפסולים פד
 [רג] צרי [רד] שמן שריחו רע [רה] מחשמל [רו] שמן המאוס [רי] שמן שישן
 עליו – אינו ראוי לאכילה [רח] הנר שמחזיק את השמן [רט] נרות שעוה
 הדבוקין [רי] נר שעוה [ריא] שמן הגזול

ג. נר שיש לו שני פיות פו
 [ריב] מקור הדין [ריג] אם מהני גם לעיקר החיוב [ריד] ב' אנשים בנר אחד [רטו]
 דוקא משני הצדדים

ד. קערה שהקיפוח פתילות - צורת הנרות פז
 [רטז] מקורו [ריז] טעם דמהני כיסוי [ריח] בהרחיק הנרות כשיעור אצבע [ריט]
 אם דוקא בהדליקו כולם כאחד [ריכ] הדליק הנרות בעיגול [ריכא] אחד יוצא
 ואחד נכנס [ריכב] אחד גבוה ואחד נמוך [ריכג] פמוטות של נחושות בעיגול

פרק ט

ברכות ההדלקה.

פט.....

א. חובת הברכה..... פט

[רכז] מקורו [רנה] בספק [רכו] הברכות בלילה הראשון [רכז] בלא הדליק בלילה הראשון [רנה] שכח לברך זמן בליל ראשון [רכט] אמירת הנירות הללו

ב. נוסח הברכה..... צא

[רל] נר של חנוכה או שלחנוכה או נר חנוכה [רלא] נוסח הירושלמי – על הדלקת [רלב] כשמברך לאחר [רלג] ברכת להדליק 'נר' כשמוסיף והולך [רלד] ברכת שעשה נסים

ג. זמן הברכות..... צג

[רלה] אם דוקא לפני ההדלקה [רלו] ענין אמון אחר ברכה ראשונה [רלז] עבור לעשייתן [רלה] זמן אמירת הנירות האילו [רלט] ברכת על הניסים בלילה השני

ד. ברכת הראיה..... צד

[רמ] מקורו [רמא] מקום הראיה [רמב] טעמו – חילוק מכל הברכות [רמג] בדעתו להדליק בביתו [רמד] בהדליקו עליו בביתו [רמה] הרואה לאחר זמן החיוב [רמו] בלא בירך בתחילת ראיתו [רמז] אם דוקא בלא בירך על ההדלקה [רמח] כששמע מאחר [רמט] אם מחויב לראות

פרק י

אכסנאי

צז.....

א. הדין וגדרו..... צז

[רנ] מקור הדין [רנא] יסוד החידוש [רנב] אם מחויב להדליק ורק יכול לצאת ע"י הבעה"ב

ב. גדר אכסנאי..... צח

[רנג] בן גדול ונשוי [רנד] בחור הסמוך על שלחן בעה"ב [רנה] מלמדי תינוקות [רנו] בן האוכל אצל אביו ויש לו חדר מיוחד לשינה [רנז] מי שאין לו בית מיוחד

ג. אכסנאי המחויב להדליק..... צט

[רנח] שנים הדרים בשותפות [רנט] חצר אחת להרבה אנשים [רס] בזמן שמהדרין שכ"א מדליק לעצמו [רסא] במדליקין בפנים

- ד. גדר ההשתתפות..... קא
 [רסב] טעם דבעי' השתתפות – אם בעי' שיהיה שלו [רסג] אין להתחלק
 בלילות [רסד] ע"י ההשתתפות הוא מקנה לו חלק [רסה] אם בעי' השתתפות
 בשמן ובפתילות [רסו] שיעור ההשתתפות [רסז] בעי' א' מדרכי הקנינים [רסח]
 בנותן לו בעה"ב במתנה [רסט] אם הבעה"ב צריך להוסיף מה שנתן לו
- ה. אכסנאי שמדליקין עליו בביתו..... קג
 [ער] מקורו [רעא] מי מדליק עליו [רעב] דוקא ביודעת הדין [רעג] דוקא
 במכוונים להוציאו [רעד] אם בעי' הדלקת נר נוסף בעבורו [ערה] בחורים [רעו]
 בלא ידע שהדליקו עליו [רעז] מארחו אינו מדליק
- ו. אכסנאי שרוצה להדליק בעצמו..... קד
 [רעה] אם יכול לברך [רעט] מדין מהדריין [רפ] במכוון לא לצאת ידי חובה
- ז. אכסנאי שיש לו פתח לעצמו..... קו
 [רפא] מחויב להדליק בפנ"ע [רפב] בפתוח לרוח פתח בעה"ב [רפג] במדליקין
 עליו בביתו [רפד] גדר הפתח [רפה] אם מדליק בברכה

פרק יא

- שימוש בנר הנוכה..... קט
 א. אם אסור להשתמש לאורה..... קט
 [רפו] מקורו [רפז] להלכה
- ב. טעם האיסור..... קט
 [רפח] לא ניכר שהוא נר מצוה [רפט] ליכא פרסומי ניסא [רצ] דמיא למנורה
 [רצא] ביזוי מצוה [רצב] הקדש
- ג. שימושים המותרים..... קי
 [רצג] לאחר שכלתה רגן מן השוק [רצה] שימוש של מצוה [רצו] במדליק נר
 חנוכה במקום נר שבת [רצז] הנאה ללא השתמשות
- ד. שימושים האסורים..... קיב
 [רצח] בהדליק מפלג המנחה [רצט] בנרות ההידור

ה. הרצאת מעות קיג
 [ש] מקורו [שא] ביאור הפלוגתא [שב] אם דוקא הרצאת מעות

ו. חובת הדלקת נר נוסף – שמש קיד
 [שג] מקורו [דש] טעמו – אם מותר להשתמש לאורה [שה] כשמדליק בפתח ביתו [שז] כשמדליקין בחוץ [שיז] במניח את הנר שמדליק עמו [שח] מקום הנחתו [שט] כשמדליקין רבים במקום אחד [שינ] אם ע"י השמש מותר להשתמש בכל הנרות

ז. הדלקה נר לנר קיז
 [שיא] מקורו [שיב] טעם דאכחושי מצוה [שיג] ע"י נר של חול לכו"ע אסור [שיד] להלכה מנר לנר ע"י קיסם [שטו] ההיתר דוקא בפתילות ארוכות [שטז] מנהג העולם לא להדליק [שיז] לאחר שכבר זמנו

פרק יב

הדלקה נ"ח בבית הכנסת קכ

א. מקורו קכ
 [שיח] מנהג ותיקין

ב. מקום ההנחה בבהכ"נ קכא
 [שיט] באמצע [שכ] לפני ההיכל [שכא] בפתח [שכב] בדרום [שכג] בצפון [שכד] מימין [שכה] גובה מקום ההדלקה

ג. טעם ההדלקה קכב
 [שכו] להוציא מי שאינו בקי [שכז] הדור מצוה – פרסום הנס [שכח] זכר למקדש [שכט] בעבור האורחים [של] בית דירה לחזן [שלא] בעבור מי שאין לו שמן

ד. זמן ההדלקה קכג
 [שלב] בין מנחה למעריב [שלג] עד מתי מדליקין [שלד] במוצ"ש

ה. דינו קכד
 [שלה] יכולים להדליק ב' ביחד [שלו] אין יוצאין בה יד"ח [שלז] אם מדליקין בברכה [שלה] בירך בבהכ"נ"ס שהחיינו אם יכול לברך שוב בביתו [שלט] אם בעי' מנין [שמ] בבית מדרש [שמא] בעזרת נשים

פרק יג

מנהגי החנוכה..... קכז

א. הלל בחנוכה..... קכז

[שמב] מקורו [שמג] טעמו [שדמ] חומרתו [שמה] מדברי קבלה או מד"ס [שמו] חיוב נשים [שמז] הלל ונ"ח מה עדיף

ב. הודאה בעל הנסים..... קל

[שמח] מקורו [שמט] מי תיקנו [שנ] בברכת המזון [שנא] בברכת מעין שלש [שנב] במוספין [שנג] אמאי אין מזכירין הודאה על נס פך השמן [שנד] שכח להזכיר [שנה] נוסח על הנסים

ג. משתה ושמחה..... קלב

[שנו] אם איכא דין שמחה [שנז] אם איכא חובת משתה [שנה] חילוקו מפורים [שנט] מאכלי גבינה

ד. מנהגים שונים..... קלד

[סס] קריאת מגילת אנטיוכוס [ססא] אין אומרים תחנון [ססב] עשית מלאכה [ססג] נתינת צדקה

פרק א

פתיחה

- א. מקורו
- ב. טעם שלא הוזכר במש' דיני חנוכה
- ג. טעם שם חנוכה
- ד. חומרתה
- ה. טעמה
- ו. מניין ימי החנוכה
- ז. חובת הבית או חובת גברא

א. מקורו

[א] מקור מהגמ'

אי' בגמ' (שבת כא, ב) תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד.

[ב] מש' שהוזכר בהם ענין חנוכה

- א. ביכורים (א, ו) מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא.
- ב. ראש השנה (א, ג) על ששה חודשים השלוחין יוצאין על כסלו מפני חנוכה.
- ג. תענית (ב, ז) אין גוזרין תענית על הציבור בר"ח חנוכה ופורים.
- ד. מגילה (ג, ד) לכל מפסיקין בראשי חודשים בחנוכה ופורים.
- ה. מגילה (ג, ו) בחנוכה קורין בנשיאים.
- ו. מועד קטן (ג, ט) בר"ח בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל לא מקוננות.
- ז. בבא קמא (ו, ו) רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור.
- ח. מדות (א, ו) היתה לשכת טלאי קרבן דרומית מזרחית היא צפונית בה גנזו בני חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון.

ב. טעם שלא הוזכר במש' דיני חנוכה

[ג] אמאי חלוק חנוכה ממגילה

כ' ביד נאמן (שבת כא, ב ד"ה אך) דתמיהא לי בהך מילתא טובא כיון דתקנה נ"ח מקמי רבינו ה"ק טובא נתקן, למה לא הזכירו במשנה ביחוד ובפי' זמנה ודיניה וחיובה כמגלה

וידים וערוב, אלא נזכר כלאחר יד בההיא דגמל טעון פשתן בב"ק וצ"ע. ובשדי חמד (מערכת חנוכה אות ז) כ' ע"ד, וכמדומה לי שבילדותי ראיתי בספר שבת של מי שחקר כן, ואינו עתה אצלי, וראוי לשום לב ודעת בדבר הזה כי הלא דבר הוא.

[ד] ד' הגר"א דאיכא מסכת חנוכה

כ' ר"א בן הרמב"ם (הקדמה למדרש אגדה בראשית, והובא בישרון ד עמ' רלח) ושמעתי ממר אבא הגאון זצללה"ה שממנין שבע מסכתות קטנות היה עוד מסכת תפלין ומסכת מזוזה ומסכת חנוכה, ולא ביאר לי בפירוש מי הביאם. והרד"ל (על המדרש ויק"ר פ"ב אות ז) כ' ע"ד, דאפשר שלזה כיון ר' האי גאון בשו"ת שערי תשובה (סי' קמג) שראה בידי אחד חכם חסיד וזקן כסדר משנה תוספת על סדרים שלנו ולא זכה להעתיקם כי נחפז לדרכו.

[ה] היו רגילים בכך

כ' בחת"ס (גיטין עח, א ד"ה כנסי) ואל תתמה שהרי בשום מקום במשנה לא נזכר שיניח אדם תפלין ושבגד של ד' כנפות חייב בציצית, אלא תפלה של ראש אינו מעכב של יד ותכלת אינו מעכב לבן, ולא תנן חייב אדם להדליק נר חנוכה, אלא גץ שיוצא ר' יהודה אומר בנר חנוכה פטור, ונר חנוכה גופא היכי הוזכר במשנה, אלא רגילים הי' בכך ולא הזכיר ה"נ לשוננו' הללו.

וכן ברמב"ם בפהמ"ש (מנחות רפ"ד) כ' דיני הציצית והתפלין והמזוזות וסדר עשייתן והברכות הראויות להן וכן הדינים השייכים לכך והשאלות שנתעוררו בהן אין ממטרת חבורנו לדבר בכך, לפי שאנחנו מפרשים, והרי המשנה לא קבעה למצות אלו דברים מיוחדים הכוללים את כל משפטיהם כדי שנפרשם, וטעם הדבר לדעתי פרסומן בזמן חבור המשנה, ושהם היו דברים מפורסמים רגילים אצל ההמונים והיחידים לא נעלם ענינם מאף אחד, ולפיכך לא היה מקום לדעתו לדבר בהם, כשם שלא קבע סדר התפלה כלומר נוסחה וסדר מנוי שליח צבור מחמת פרסומו של דבר, לפי שלא חבר סדור אלא חבר ספר דינים.

[ו] רבה"ק היה מזרע דוד

כ' בחוט המשולש (דף נ, א) בשם החת"ס טעם שנס חנוכה לא נזכר כלל במשנה, לפי שרבינו הקדוש מסדר המשנה הי' מזרע דהע"ה ונס חנוכה נעשה ע"י בית חשמונאים שתפסו המלוכה ולא היו מזרע דוד, וזה הרע לרבינו הקדוש, ובכתבו המשנה עפ"י רוח הקודש נשמט הנס מחיבורו.

ובשו"ת מהריא"ץ (או"ח עח) כ' ע"ד, כתבת שיש בענין זה ח"ו חה"ש לאמור על רבינו הקדוש שבעבור כבודו וכבוד בית אבותיו יסתיר לפרסם הנס. אולם זה ודאי לא הי' כוונת מרן חת"ס, דרבינו הקדוש לא הזכיר נס חנוכה במשנה משום כבודו או כבוד בית אבותיו, אלא אדרבא דכוונת מרן ז"ל דגם זה עשה רבינו הקדוש לש"ש כמו דכל מעשיו היו לש"ש, כלומר מאחר דחשמונאים דעל ידיהם נעשה הנס והמה עי"ז עשו שתפסו המלכות מזרע דוד ולהכי לא הזכירם במשנה ולא מחמת כבודו וכבוד בית אבותיו.

[ז] הנס הוא מבחינת תורה שבע"פ

כ' בשפת אמת (חנוכה תרמד ד"ה איתא) הוא בחי' תורה שבע"פ שהארת נס הזה הוא בפיהן של ישראל, דאיתא אסתר סוף כל הנסים, והאיכא חנוכה, ניתן לכתוב קאמינא. לכן נס חנוכה אינו בכתב וגם במשנה אינו מיוסד מצות חנוכה, וגם בגמ' אמרו מאי חנוכה דת"ר כו'. וגם אמרו חנוכה לא תניא כו'. הכל לרמז שחנוכה לא ניתן לכתוב, והוא כמ"ש אכתוב לו רובי תורתו כמו זר נחשבו, ובימי היונים נתפרש התורה יונת ומזה נעשה כמה קלקולים עד שעשה לנו הקדוש ברוך הוא נסים בימים הללו. ולכן ראו חכמים שלא לפרש זה הנס רק שמו אותו בפיהן של ישראל בחי' תורה שבע"פ.

[ח] דיני חנוכה נשנו במגילת תענית

כ' החיד"א בדברים אחדים (דרוש לב ד"ה ואני) ואני שמעתי דנזרקה מפי החבורה חקור דבר, אמאי רבינו הקדוש לא שנה במשנה דיני חנוכה כי אם כלאחר ידו במגילה בחנוכה בנשיאים וכיוצא, ובקמא אם היה נר חנוכה פטור, וה"ל לשנות לפחות פרק אחד מדיני חנוכה, ובו בפרק נענה הרב החסיד כמהר"ר יוסף בן סמון זלה"ה ואמר, דמגילת תענית נשנית קודם המשנה וכדתנן במתניתין פ"ב דתענית כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד וכו', וכבר במגילת תענית קתני דיני חנוכה, והם הברייתות שהביאו בש"ס, ומשו"ה לא הוצרך רבינו הקדוש לשנות דיני חנוכה.

[ט] לא רצו להכאיב למלכות

כ' בניצן אליעזר (חיי"ט כו ד"ה ואולי) היה אז גם פחד להרחיב הדיבור על הדלקת הנרות בגלל העובדא שהיה כתוצאה מזה כמסופר בירושלמי פ"ה דסוכה ה"א¹ ואיכ"ר ד' אות כ"ג, יעו"ש.

ג. טעם שם חנוכה

[י] ע"ש חנוכת המזבח

כ' באו"ז (ח"ב סי' שכא) דנעשה נס שהיה דולק שמונה ימים פי' יהודה בר' יצחק משום שהיו טרודים כל ז' ימים בבנין המזבח ובכלי שרת, ולפיכך נקרא חנוכה על שם חנוכת המזבח שנסתר ובנאוהו. וכן במהרש"א (ח"א כא, ב) כ' דנקרא חנוכה ע"ש חנוכת המזבח, כדאמרי' בפרק ר' ישמעאל דבית חשמונאי גזוז אבני מזבח ששקצו אנשי עו"ג לע"ז והוצרכו לבנות מזבח חדש, ולכך נקרא חנוכה. ובחת"ס שם (ד"ה ולדידי) כ' ע"ד המהרש"א, צל"ע באיזה יום היתה התחלת הקרבה והקטרה, לפי המבואר במנחות נ' ע"א אמר אב"י ה"נ מסתברא כמ"ד וכו' ע"ש, דאין

¹ א"י בתלמוד ירושלמי (סוכה ה, א) בימי טרוגיינוס הרשע נולד לו בן בתשעה באב והיו מתעניין. מתה בתו בחנוכה והדליקו נרות ושלחה אשתו ואמרה לו עד שאת מכבש את הברבריים בוא וכבוש את היהודים שמרדו בך.

מחנכים מזבח העולה כ"א בשחרית ומזבח הקטרת בין הערבים ואז מדליקין הנרות, וא"כ אימתי חנכו המזבח והמנורה, אי ביום כ"ד כסלו א"כ הי' לנו להתחיל ימי חנוכה מיום כ"ד דלא למספד כיון שעיקור י"ט על החנוך והי' התחלתן ביום כ"ד. ואי התחילו ביום כ"ה א"כ לא הדליקו נרות עד ליל הפונה לכ"ו ונהי דיום החינוך יש לנו להתחיל ביום כ"ה, מ"מ אין להתחיל במצות הנרות עד יום כ"ו וצ"ע. **ובשבט הלוי** (ח"א קפב) כ' ע"ד הח"ס, דדבר פשוט דלא ביום כ"ד ולא ביום כ"ה חנכו המזבח עד שהיה יכולת כבר לחנכו ע"י תמיד של שחר, דהא יום כ"ה הי' רק יום נצחון מן המלחמה, ואמרו בע"ז נ"ב ע"ב שהחשמונאים גזזו אבני מזבח ששקצו אנשי יון והוצרכו לבנות מזבח חדש, ואם כן איך יתכן שביום שנכנסו להיכל כבר הקריבו בו ביום תמיד של שחר במזבח הנבנה מחדש.

[יא] ע"ש שנתחנך הבית והוכשר לעבודה

כ' **בשבלי הלקט** (קעד) חנוכה נקראת על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה, שהרי היוונים טמאו את ההיכל והעזרות והמקדש וכל כליו וכשגברו חשמונים טהרו את הכל, ועשו חנוכה כמו שעשה משה בתחילת חינוכן לעבודה.

[יב] חינוך ההיכל בזמן חגי

כ' **במור וקציעה** (תרע) טעם שם חנוכה שנקרא גם על שם חינוך ההיכל שהיה בזמן הזה בימי חגי הנביא, ככתוב בנבואתו שבעשרים וארבעה לתשיעי שהוא כסלו הוסד ולמחרתו חנכוהו בהקרבה ובהדלקה מבערב שאין מחנכין המנורה אלא בין הערביים, וע"ש חנוכת הבית נקראים ימי נס הנרות שאירע באותו פרק חנוכה.

[יג] ביום זה חנו מאויביהם

כ' **בשיבולי הלקט** (קפט) וסימן הוא בידינו חנוכה חנו בכ"ה בכסלו. **ובר"ח** (תרע, א) כ' ונקראת חנוכה על שם שחנו בכ"ה, רוצה לומר כל היום כולו, לאפוקי מיום כ"ד שלא חנו אלא בערב, ואזי הדליקו, וכן קבעו לדורות. **ובמהרש"א** (ח"א כא, ב) כ' ופירוש הר"ן כלומר חנו בכ"ה, וק"ק מאי חניית שייך הכא כיון דהותר בהן מלאכה ולא נתנו לי"ט אלא להלל ולהודות. **ובח"ס** שם (ד"ה פ' במה) כ' ע"ד, ולע"ד לא מצינו חנו על שביתה ממלאכה כ"א על חניית המחנה, וכוונת הר"ן חנו בקמץ תחת החי"ת לומר שחנו ממלחמה באותו היום. **ובב"ח** (או"ח תער, ד) כ' וז"ל מהר"ל (הלי' חנוכה אות יא) קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שנרות דולקים בחנוכה עכ"ל. ונראה קצת ראייה מדקראו להו חנוכה לומר חנו בכ"ה, דאי אין איסור כלל במלאכה מאי חנייה שייך כאן, דדוחק הוא לומר דר"ל חנייה ממלחמה.

אולם **בלבוש** (תרע, א) כ' וקראום חנוכה שתי תיבות חנו בכ"ה, ולשון חנו משמע שחנו מנסיעתם למלחמה מלשון ויסעו ויחנו, ולא מלשון שביתה ממלאכה. וכן **בברכי יוסף** (תרע, ד) כ' ע"ד הב"ח, ודבריו מגומגמים, דכל הראשונים כתבו דחנוכה לרמוז שחנו כ"ה, ואין גם אחד שיאמר דאסור במלאכה, או שנהגו האנשים, רק בפירושא אתמר דנשי נהיגי, ולא מסתברא דמשום מנהג נשים קרו ליה חנוכה. ומ"ש

דדוחק לומר חניה ממלחמה, אין זה דחוק כלל, ושייך טפי חניה בנסע למלחמה וחנה, כמ"ש הרב הלבוש והרב פר"ח.

[יד] מלשון חנינה

כ' במחזור ויטרי (סימן רלט) כ' סימן הוא בידינו חנוכה, חנו בכ"ה בכסליו. ד"א חנוכה, חן בכ"ה בכסליו, מצאו חנוכה, מצאו חנינה.

[טו] ח' נ"ח והלכה כב"ה

כ' באבודרהם (ערך חנוכה ד"ה והטעם. והו"ד בעטרת זקנים על השו"ע ובפמ"ג סי' תרע, ה במשב"ז) כתב חנוכה נוטריקון ח' נרות והלכה כבית הלל. ובתולדות יעקב יוסף (בראשית פרשת מקץ) כ' ע"ד, ולפ"ז משמע שנקבע בשביל נס הנרות. והנה בשלמא לדעת אבודרהם י"ל משום כך עושין ח' ימים חנוכה, משום שהי' הנס ח' ימים בנרות. אבל לדעת הר"ן משום שנחו מנצחון המלחמה, א"כ די ביום אחד חנוכה, כמו בפורים שעשו רק יום אחד משום טעם זה. ולאידך גיסא ק' איפכא, בשלמא לדעת הר"ן שפיר עושין חנוכה ביום כ"ה כסליו משום שנחו מנצחון המלחמה ביום כ"ה כסליו. אבל לטעם האבודרהם ק', מ"ט נקבע יום ראשון של חנוכה ביום כ"ה, הא נס של נרות לא הי' ביום הראשון, וכקושיית הב"י. ואי נמי עושין ח' ימים משום ספיקא דיומא, היינו שמוסיפין בסוף עוד יום א', וא"כ ביום כ"ו ה"ל להתחיל חנוכה. וע"כ צ"ל דתרווייהו איתנוהו, ובשביל שנחו מנצחון המלחמה ביום כ"ה, מתחילין ימי חנוכה ביום כ"ה, ומה שעושין עוד ז' ימים חנוכה חוץ מיום ראשון, הוא משום נס של נרות שהי' ז' ימים, ומשני שני ניסים קבעוהו. והוא בברייתא, דתחלה אמר שלא למיספד, והיינו משום נס ראשון. ואח"כ קבעו בהלל והודאה, משום היכר נס שני של נרות.

ד. חומרתה

[יז] מדאורייתא או מדרבנן [אמירת הלל]

אי' בגמ' (כג, א) אמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך, מאי מברך, מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה, והיכן צונו, רב אויא אמר מלא תסור. רב נחמיה אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

אולם במעשה נסים לר"א בן הרמב"ם (א) כ' בשם ר"ד הבללי, אמרו כי הלל בימי חנוכה דאורייתא כי לא רצו לומר בזה ימי חנוכה נאמרו בתורה וסמכו אל מאמרו ית' ולא תחלל ואמרו בפירושה ממשמע שנאמר לא תחלל אמור קדש, וע"כ נתחייב לפרסם הנשים בכ"מ שנעשו בו, ואמנם מה שהקשו ז"ל היכן צונו להדליק אף הוא ליחד זה בהדלקת נר, וכבר יתכן שיהיה זה זולת זה או שיספיק בקריאת הלל והיתה התשובה מצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור ולא נשארה קושיא אלא מה שמנו מגזרות ותקנות לבד לא זולת זה.

אולם ר"א בן הרמב"ם כ' ע"ד, אמנם אשר חשבת על הלל כי הוא דאורייתא, לא יתכן פירוש אחר לזה המאמר, אך כי הימים המחוייבים בהלל הם מדרבנן, אשר התורה

חייבה לשמוע לדבריהם, אין הלל דר"ח בכלל. כי הקריאה בו הוא מנהג ולא חייבוננו בקריאתו, וע"כ אמרו הלל דר"ח לאו דאורייתא.

והרס"ג (עשין נט ד"ה וראיתי) כ' ע"ד הר"ד הבבלי, וכוונתו דודאי עיקר פירסומי ניסא מצוה דאורייתא היא. ועל זה לא הוה פריך היכן צונו. אלא דפריך על מה שמברכין אקב"ו להדליק נר ש"ח ואם כן המצוה היא דוקא בנר, ובלא הדלקת נר לא יצא י"ח. לזה פריך שפיר היכן צונו, דהא אין המצוה דאורייתא אלא לפרסם הנס. ואין זה דוקא בהדלקת נרות. ואפשר לעשות כן בדרך אחר. או דסגי ויוצא י"ח בקריאת הלל בלבד. ולזה משני דודאי זהו מצוה דדבריהם מה שחייבו הדלקת נרות דוקא. ואומרים וצונו מלא תסור. ומבואר לפי דברי רבינו דניאל הבבלי דעיקר ענין הדלקת הנרות שהוא משום פירסומי ניסא מדאורייתא הוא, כמו ההלל דחנוכה, דהו"ל ג"כ רק משום ניסא. **ובברכת רצ"ה** (ח"ב יו"ד כו, ו) כ' ע"ד, דגם הוא מודה שאין למנות דרבנן כלל דאין להם שיעור, ולא בא למנות מדרבנן אלא מק"מ ונ"ח שהם על נסים שנחתדשו אח"כ, והרי מצינו התורה קובעת מצות לזכר הנסים דיצי"מ, מזה למדו שאלו היו הנסים אז ודאי הי' הש"י מצוה ג"כ לעשות איזה זכר לנס. ומה שהם מדרבנן ולא נכתבו בתורה, הוא לפי שעדיין לא היו הנסים בזמן מ"ת, ובכה"ג ס"ל למנותם.

ובשו"ת **חת"ס** (יו"ד רלג ד"ה וכבר) כ' יום פורים וימי חנוכה דאורייתא הם, אך מה לעשות בהם אם לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרבנן, והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורייתא, אך העושה שום זכר יהי' מה שיהי' עכ"פ ביום א' מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות ולא שלח מנות בפורים וכדומה אינו אלא עבריין דרבנן. ואפשר קריאת הלל ומגילה הוה ק"ו דאו' לומר שירה, כמו שצויה בפסח לספר י"מ בפה, ה"נ ממות לחיים חייב לומר שירה בפה דוקא. אולם **בעמק שאלה** (כו, א) כ' דמחייבים דבית ישראל לאודווי ולשבוחי קמי שמיא בעידנא דמתרחיש להו ניסא. פי' בשעה שאירע הנס, ולא ביום ההוא בכל השנה, דזה אין לו עיקר מה"ת אלא מדרבנן.

[יז] **חביבה היא עד מאוד**

כ' **הרמב"ם** (ד, יב) מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו.² **ובמ"מ** שם כ' ע"ד, שם אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הויין לו בניס ת"ח.

ובתהלה לדוד (מן, או"ח לד, ד) כ' מלבד דצ"ב המקור לדברי הרמב"ם להוציא מצוה זו מן הכלל ולהגדיר דווקא מצוה זו כחביבה עד מאוד, הרי לכאורה אינו מובן כלל שהאין יתכן להגדיר מצוה מסוימת דווקא כחביבה עד מאוד, דכי אינו כן בשאר המצוות שכולם חביבות הם עד מאוד, וכן תמוה לכאורה שהרמב"ם שכתב את ספרו להלכה למעשה, מה יש לו להגדיר את היות המצוה חביבה עד מאוד דמה זה ענין להלכה למעשה. נראה שאני מצוות נ"ח מכל שאר המצוות בזה, שאם בשאר כל המצוות אע"פ שיש בהם ענינים וכוונות ותכליות לאין מספר, הרי אין זה נוגע לעצם חיוב המצוה שהוא על עשיית מעשה המצוה בלבד, הרי בנ"ח עיקרו של מעשה המצוה הוא כדי לעורר את נס הניצחון והבנתו באופן המביא לידי הוספה בשבח האל וההודי' לו.

² וע"ע בענין פרסומי ניסא – דמיון נ"ח לד' כוסות [לא].

[יח] הרגיל בנר הו"ל בנים ת"ח

אי' בגמ' (כג, א) אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. **ובמאירי** שם (ד"ה לעולם) כ' הרגיל בנר חנוכה דרך חובב מצוה ובהערה מפורסמת הויין לו בנים תלמידי חכמים לקיים עליו נר מצוה ותורה אור. **ובב"ח** (או"ח רסג, א) כ' פירושו שעושהו יפה דהוי מצוה ואינו חובה לעשותו יפה. **ובמנורת המאור** (אבוהב, נר ג' כלל ד' ח"ב) כ' ולפי שמצוה זו היא תקנת חכמים הזהיר בה יצאו ממנו בנים חכמים.

והר"י סגי נהור בקו' סוד הלדקת נ"ח כ' מ"ש אמרו רז"ל הזהיר בנר חנוכה הויין ליה בנים זכרים שיהיו ת"ח, והרי כ"ע מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכין לבנים זכרים ושיהיו ת"ח, אין לתמוה מזה שהאמת הוא חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקין נרות חנוכה שרובא דרובא יוצאים ידי חובתן, אבל מיעוטא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצות והדיקדוקים, שהזהיר בהדלקתן בכל פרטיה ודיקדוקיה יקנה וישיג בכח המצוה ובסגולתה בנים זכרים ת"ח, ודע כי נרות חנוכה הם ל"ו בכל הח' לילות והזהיר בהם יזכה לחכמה, והסוד לו חכמו ישכילו זאת, כל הזהיר בל"ו נרות של מצות חנוכה יזכה לבנים בעלי חכמה, אימתי אם ישכילו זאת, ר"ל אם יתכוננו להזהר בזאת המצוה בכל פרטיה ודיקדוקיה. וע"ע **בעין יעקב** שם.

[יט] חיוב לחזור על הפתחים

כ' **הרמב"ם** (ד, יב) אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק. **ובא"ר** (תרעא, א) כ' דהוא הדין שישכיר עצמו, דהא אמרינן בב"ב [קי ע"א] לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה שהיא זרה לו ואל יצטרך וכו' וצ"ע. ונ"ל דהא דמחוייב לשאול היינו לנר אחד מה שהוא מדין, אבל מה שהוא ממהדרין לא. **וע"ע בענין מהדרין – הידור יותר משליש** [פג].

ה. טעמה³

[כ] נס פך השמן

אי' **בגמ'** (שבת כא, ב) מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. **וברמב"ם** (חנוכה ג, ב ג) כ' וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום נכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים, ומפני זה התקינו חכמים שיהיו שמונת הימים האלו

³וע"ע בטעם שם חנוכה [י].

ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמנות הלילות, להראות ולגלות הנס.

[כא] משום הנצחון ונס פך השמן

כ' הר"י מלוניל (כא, ב) קבעום שמנה ימים טובים כל השמונה ימים, ולא נעשה נס כזה לישראל, שאלו פרעה לא גזר על המצות ויון הרשעה גזרה, לפיכך האריכו אלו הימים כשיעור החג שהיא שמנה ימים להזכיר בהם הנס. ואפילו לא היה נעשה בהם בשמן כמו כן היו שמחים ומזכירין מעשה נסים כשיעור יום טוב הארוך מכל המועדות, אך לא היו מדליקין נרות כלל אלא מהללים ומרוממים כשאר מועדות, וכשבא ונכפל להם נס בשמן הוסיפו להדליק הנרות להזכיר כפילת הנס.

ובמהרז"ך (הובא בקובץ המועדים של מוריה עמ' טו) כ' גבי חנוכה דהוי תרתי מילי נס דשמן דהיה מדליק בו ח' ימים, ונס דגאולה וישועה, ולכן מדליקין בבית הכנסת דוקא משום נס דשמן, ואין אדם יוצא בו משום נס דישועה, וצריך להדליק בביתו העיקר משום נס דישועה.

ובמשך חכמה (פ' וישב ד"ה והבור רק) כ' עיקר הנס היה לנצחון מלכות אנטיוכוס וישראל קבלו מלוכה מאתים שנה, ולזכרון צריך להאיר נרות, ולזה סגי בחזותא בעלמא. אך להורות על נס פך השמן צריך דוקא שיהא שלטא ביה עינא תוך עשרים אמה.

ובפני יהושע (כא, ב ד"ה ד"ה מא') כ' דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חובת המקום עליהם, והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה, ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם ג"כ נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם, כדדרישי נמי לענין נר מערבי אלא שלאחר מיתת שמעון הצדיק אפילו נר מערבי לפעמים היה כבה והולך לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה.

וע"ע בב"ח (תרעו ד"ה ומ"ש ואין) דכ' שתקנו חז"ל ברכה לרואה נר חנוכה ואף שמדליקין עליו בביתו כיון שיש עליו שני חיובים, האחד חיוב על ממונו וביתו להדליק נרות ולפרסם הנס ובזה נפטר בהדלקה שמדליקין עליו בביתו, והשני חיוב על גופו להודות על הנס ולברך שהחיינו, ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו בביתו ולכן צריך לברך על הראייה.

[כב] טעם מצות ההדלקה – הודאה על הנס⁴

כ' הריא"ז (ה) לשנה אחרת קבעום ועשאום שמונה ימים שגומרין בהם את ההלל מודים על הנס בהדלקת הנרות ומזכירין אותו בתפלה.

ובסדר היום (חנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו) כ' עד שגברה ידם ונצחו וחזרו, באו לביהמ"ק כדי לעשות זכר לנס' וטהרו את הבית מכל הטומאות שנכנסו בה, ובקשו שמן להדליק המנורה ולא מצאו שמן טהור כ"א צלוחית אחת קטנה. הרי שזריזותם לטהר את הבית ולחדש את המנורה היתה גם כדי לעשות זכר לנס שיתקדש ש"ש ברבים, וכן הוא

⁴וע"ע בענין פרסומי ניסא.